

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, V., KOHÁRY-UTCA 4., II. EM.
Minden pénz a lelkészi hivatal címére küldendő.

Megjelenik havonként
Felelős szerkesztő:
JÓZAN MIKLÓS

Előfizetési ára:
Egy évre 5000 kor.
Egyes szám ára 500 korona.

Torda : 1568. **HATÁRKÖVEK** Pozsony : 1848.
az unitárius egyház történetében. Ezekben a helyeken mondotta ki az országgyűlés előbb Erdélyre, azután egész Magyarországra nézve, hogy az unitárius vallás bevett vallás (recepta religio).

Mécsvilág.

„Akkor monda Isten: legyen világosság; és lőn világosság.” 1 Mózes 1. 3.

A berni Alpok tövében, a thüni tó fölött, van egy barlang. „Beatushöhle” a neve. Itt lakott réges-régen egy szent ember, aki a világ zajától elvonulva, csendes szemlélődésben tölté napjait. Könyveibe elmélyedve kereste az igazságot. A sziklás, erdős hegylancok s még távolabb az örök hóval borított hegycsúcsok tiszta idővel le-lepillantottak a tó tükrebe s Beatus (mert ez volt a neve) nem tudta, melyikben gyönyörködjek: a valóságban-e, vagy a képben. A kép mintha szebb lett volna a valóságnál. . . Ismerte köröskörül az erdő minden zege-zugát, a fákat, a virágokat, a gyógyító erővel megáldott füveket s ezekből orvosságot készített. A környék népe nagy tisztelettel vette körül; s bár nem óhajt zavarni szent magányában, bizalommal fordult hozzája jó tanácsért. S Beatus senkit el nem utasított.

Amikor a napsugara nem hatol be a barlangba, Beatus előveszi a mécses, meggyújtja s annak világa mellett olvasgat, vagy hálót foltozgatja. S e közben figyeli egyhangú mormolását annak a bűvő pataknak, amely szerteágazó, keskeny üregeken keresztül tör magának utat a napvilág felé. Minő titokzatos erő hajja ezt a zugva-bugó toporzékoló, most játszva szökkenő, majd örvénylő vizet mely a föld méhéből úgy pattan ki, mint az emberi agyból a gondolat? S utjában milyen csodálatos műveket hoz létre! Gyertyákat, szobrocskákat, csipkefüggönyöket, amiknek századok múlva is csodájára jár a világ. Ezek is mind világítanak a sötétségben.

És a barlangban csendesen ég tovább a meggyújtott mécses. És Beatus boldog, hogy most nem zavarja senki. Kíváncsi szemek nem kutatják ki az ő féltve-őrzött titkait. A mécsvilág bágyadtan libegő lángja mellett kigyullad lelkében az égi tűz. Mintha megifjodva zendülne meg ismét a szózat: „Legyen világosság!” — És ime világosság gyul a lélekben. Ennek örök fénye reszket a szent ember jószágos szemében. Ennek üzenete csendül meg a szent ember ajakán, versenyre kelve a bűvő patak harsogó zenéjével. Ennek üteme lüktet csendesen a szent ember dobogó szívében. Ha ez a belső világosság nem éltetné, a mi boldog Beatusunk örökre el volna temetve. Így azonban ma is él. A vidék kegyelete fentartja a barlangot körülbelül abban az állapotban, ahogy eredetileg volt. Meg is mintázták szegényt! Ott ül ma is komor ábrázattal könyvei és hálója mellett. A tűzhelyen mintha még most is ott izzanék a parázs! De a mécsvilág már alig pisllakol abban a villanyárban, amellyel a leleményes vállalkozó a bűvő patakot hol sziklába vajt utakon, hol cölöpökre vert kényelmes pallókon, több kilométer mélyre, hozzáférhetővé tette a világjárók s a nagyközönség számára.

Ahol egykor a szent ember tanult Istenben hinni, jót tenni, egyszerűen élni, nemesen gondolkozni, maga-magát élő szövétnekül odaállítani az utókor számára, oda az emberek

manapság csak szórakozni járnak. És ez a mulatni vágyó nagy tömeg hiába járt a Beatus barlangjában, mégse boldog... Mondanék valamit: oltssuk el a villanyt és gyujtsuk meg a mécsest — a szent ember mécsvilágát, amely ott égett az ő szenvedő-boldog kebelében! Akkor lesz... Csakis akkor lesz — „világosság!” Szerkesztő.

A tékozló fiu.

(Az én Kis Bibliámból).

Volt egyszer egy apa. Annak volt két fia. A nagyobbik hűségesen dolgozott az apja gazdaságában. A kisebbik azonban nem szeretett otthon ülni. Kalandokra vágyott. Ki is kérte előre az örökséget. Elment idegen országokba. Mulatott. Vig barátok társaságában csak úgy szórta a pénzt. S így lassanként egész vagyonát eltékozolta. Barátai elhagyták. Éhezett, rongyoskodott. Hogy éhen ne pusztuljon, bedílt dísznópásztornak. Ha egyéb ennivaló nem akadt, a moslék is jó volt neki.

Most jutott csak eszébe, hogy milyen jó dolga volt az apai háznál. Vágyott haza vissza. De hogy menjen édesapja elébe ilyen rongyosan, il en piszkosan? — Szánta bánta eddigi könnyelmű életét. Könnyek között fogadta meg, hogy megtér és megjavul. Vágyott haza vissza. Hátha édesapja megbocsát neki! Befogadja legalább cselédnek az ő udvarába; ha már fia nem lehet többé.

Aggódó szívvel, bánatosan indult hazafelé Szakadozott ruhája csak úgy lógott le róla. Lábat feltörte a göröngyös út. Eső verte, por lepte. Gondozatlan haját még jobban összekuszálta a szél. Már majdnem összeroskadt a hosszú vándorlásban, amikor egyszer csak — alkonyattájban — ott virít előtte a jól ismert szülei ház. Bemennen? Ne menjen? — Alig kopogott, alig tette rá a kilincsre kezét, máris megismerte, máris magához ölelte őt valaki. Az édes Apa! Ki is lehetne más? Az édes Apa, akit ő könnyelműen otthagyt és akihez mostan szent vágyódásban — vezekelve és megalázkodva — visszatért. „Isten hozott édes fiam! Csakhogy itthon vagy megint! Már-már azt hittük, hogy meg is haltál; de — ime! — feltámadott az én fiam. Oh, mily boldog vagyok! Hála legyen érte a jó Istennek.”

Szegény tékozló fiu! — Nem akar hinni a szemeknek: valóság-e, amit lát? Nem akar hinni a fülének: valóság-e, amit hall? . . . Ugy hát befogadják ismét az ősi hajlékba! Kimosdatják. Szép ruhába öltöztetik. Gyűrűt az ujjára, sarut a lábára. S mint egykor réges régen — ott lesz a helye a családi asztalnál az édes Apa mellett.

Örvend az Apa. Örvend az egész háznép. Csak a fiu nem tud még magához térni s egyre mondogatja magában: „Atyám, vétkeztem ellened és az ég ellen. Nem vagyok méltó arra, hogy fiadnak szólíts.” „Atyám vétkeztem” — mondogatja halkán, majd hangosabban mindig hangosabban és sir, mint a záporosó. De ezek a könnyek már örömkönnnyek mert ő is, akit elveszítettnek tartott a világ, most megtalálta — önmagát.

P. b.

Eötvös iskolája.

Emlékbeszéd 1924. febr. 2-án, az „Eötvös Alap” disztülésén.

A magyar tanítószág kegyeletes családi ünnepen szívesen részt veszek, mert én is tanítónak a fia vagyok. Át vagyok hatva attól a gondolattól, hogy nagyjainkat haló poraiban is meg kell becsülnünk. Azt is érzem, hogy nemzetünknek mostani alázott sorsában kettőzött éberséggel kell őrt állanunk azon szellemi javak felett, amelyek egy nem dicstelen multból reánk maradtak s a lelki sötétségben, mely mint egy testetlen hideg árnyék, minden oldalról reánk nehezedik, a költő szavaival szólva: a „régí fénynél” kell gyujtanunk „új szövétneket”.

Engedve a benső hívásnak, tegyük ezt mi is ezen a szent napon, amelyen évről-évre igaz megértéssel áldoz magyar tanítószág és a magyar társadalom Eötvös József báró halhatatlan emlékének. Lélekben zarándokoljunk el az ercsi-i partra, hol a fejedelmi Duna tovasiető habjai fölött egy drága hant domborul. Halkan lépkedjünk, hogy ne zavarjuk siri álmát a benne nyugvó Mesternek. Azután kezünket összekucsolva, — imádkozzunk s tegyünk szent fogadást, hogy eszméit, amelyekért élt és munkálkodott s részben meg is valósított, teljes győzelemre juttatjuk. Ez legyen a dal, amely örök harmoniába ringatja lelkeinket. Ez a könny, amellyel az ő nagy szívének szeretetét kiérdemelni igyekezünk. . . . Oh, ha volna varázserőm, mint régebben Orpheusnak kinek lantja kérésére városok emelkedtek ki a földből, én is felépíteném az ünneplő gyülekezet előtt Eötvös iskoláját, eszményi fenségben, tündöklő magasságban! De mint egyszerű napszámos csak egyes téglákat és homokszemeket hozhatok az eljövendő nagy épülethez, amely örök időkre hirdetni fogja az ő dicsőségét Eötvös iskolája a lelki élet műhelye, ahol a gondolat szabadsága, az érzés melege és az akarat szentsége egymással nemes versenyre kelve szolgálják az emberi művelődés egyetemes céljait. Ennek légkörében járva, úgy érezzük, — mintha a nagy természet kebelén volnánk, amelynek pusztta látása is az örök Alkotóra emlékeztet. Oh, mily kiváló alkalom az elmélyedésre az önmagunkba szállásra! Testi szemekkel gyönyörködünk a természet ezerszépességében; a váltakozó évszakok jelentőségei magukkal ragadnak, tekintve hogy mindenkinek meg van a maga külön bája és rendeltetése és a kölcsönhatás, amely egyiket a másikkal egybeköti, éppen olyan természetes mint a bimbó- és rügyfakadás után a teljes pompájában nyíló virág és a teljességtől duzzadó érett gyümölcs, amely a magot, egy eljövendő tavasz áldott ígérését zárja magába. És ez évről-évre így megyen. Soha meg nem szünő örök változatban. Nemde, mindezek a külső

jelek, amelyek egy bizonyos törvényszerűséget árulnak el, egy Gondviselőre mutatnak, akinek tudta és akarata nélkül egy levél is az ő fájáról le nem eshetik? — És ha most behunyjuk testi szemeinket, a tünemények világán túl hatolva, lelki szemeink előtt megnyílik egy rejtett világ, amelyben van a mi igazi életünk; ahol az évszázok változásai csak példázzák az emberi élet különböző szakaszait, az emberi lélek soha meg nem szűnő ösztönös vágyait és tudatos törekvéseit. Amikor már ebben is gyönyörködni tudunk: látjuk, hogy a *Gyermek* „jövő századok reményeit hordja szívébe”, az *Ifju* „nem hisz oly gondolatban melynek szíve ellent mond”, a *Férfi* „kitűrése a látszólag legreménytelenebb pályán is mindig magasra vezet”, az *Agg* „másképp, mint jelemelt szívvel és fővel a világon járni nem képes...” s ezek mind ugyanazon forrásból táplálkoznak, ugyanazon felsőbb akaratnak engedelmessé válnak, amely az ő külön-külön életmegnyilvánulásukat, hogy úgy mondjam: jellemképzőket, egy harmonikus egészbe olvasztja egybe.

És hogy ez nem pusztán a képzelet játéka, arról tanuságot tehetnek mindazok, akik a lelki élet kérdéseivel behatóan foglalkoznak s annak eredményeit kivált a nevelés körében hasznosítani igyekeznek. Ilyen szempontból fogja fel a dolgot az, aki a gyermekben már az ifjút látja, az ifjuban a meglelt embert, a tetterős férfiban a tiszteletreméltó agasztánt; s mindezekben a halhatatlan lelket, melynek gondozása reánk bízott. Ehhez képest mindjárt a bánásmód is, amelyben őket részesítjük, megértőbb és szelidebb, mióta tudjuk, hogy örökkévaló értékek hordozóival van dolgunk. Szóval, Eötvös iskolájába járva, *gondolatainkat úgy fejezzük ki, hogy azok érzeményeinkre hassanak s érzeményeinket úgy, hogy azok gondolatokat ébresszenek*” Amit Gyulai Pál emlékbeszédében így fejez ki: „Eötvös fejével érez — szívével gondolkodik”. Ez a magyarázatja annak is, hogy Eötvös érzelmeiben sohasem ingadozik és egyes eszmékhez sohasem vesztette el bizalmát. Ő maga mondja: „Egész életem ez eszmék létesítésének volt szentelve s mint magamat, úgy minden tehetségemet csak ez eszmék eszközének tekintettem”.

A gondolat magasan szárnyal, az érzés lehalol a létnek titkos gyökeréig és e kettős tevékenységnek eredője a minden jóra, szépre és nemesre koncentrált akarat. Ész — és szív, lélek és kedély állandóan ébrentartva és foglalkoztatva, az élet fáján kifejtik a mi gyönyörűségünkre az Istenbe és az emberiség jobb jövőjébe vetett hitnek virágait, megérlelik a tudásnak boldogító, édes gyümölcseit. *Eötvös iskolájában* a hit és tudás iker-testvérek. Egymást kölcsönösen támogatva, nekünk segítő kezet nyújtanak, hogy a jelenvaló világ szövevényei és viszontagságai között kellően egyensúlyozott lélekkel el tudjunk igazodni s az élet nagy kérdései iránt való érdeklődésünket mindvégig megőrizzük. Valóban, nem lehet közömbös egyikünkre nézve sem, nem kivált azokra nézve, akik a jövő nemzedék előkészítésével és utra docsatásával foglalkoznak, hogy mit tudnak átadni

nekik és közölni velök nem a könyveknek holt betűiből, hanem abból az elevenítő lélekből, amely a kísértés, a veszély idején is kipróbált tanácsadó, legjobb barát marad. Az apostol szerint: „a betű megöl, lélek az, ami megelevenít”. Ha boldogulni és boldogítani akarunk s azt akarjuk, hogy az általunk ébresztett hit, az általunk közölt tudás mélyebb nyomokat hagyjon a gyermeki lélekben, akkor oda kell adnunk saját magunkat is, amint azt Eötvös, a tanítóság atyamestere tevé egy érdemekben gazdag, hosszú életen keresztül. Bár nincs közöttünk testileg, itt van közöttünk szelleme, itt vannak művei, itt vannak az intézmények, mely öntudatlan is az ő céljait szolgálja s a legkülönbözőbb táborban állókat *magával ragadja, mint geniusz ereje* és egyesíti őket az eszményiség, hazafiság és emberiség szolgálatában.

Oly korban születni és nevelkedni, midőn az eszmék forrongásban vannak s új berendezkedés a apjait kell lerakniok a társadalom munkásainak nemcsak szerencse és kiváltság, hanem egyuttal nagy erkölcsi kötelezettség is. És Eötvös ilyen kornak volt gyermeke. A múlt század 30-as, 40-es éveiben át kellett élnie mindazokat az izgalmakat, amelyek egy ilyen gyökeres átalakulással együtt járnak s amikor arról volt szó, hogy a fogházak lakóinak sanyaru sorsán enyhítsenek s a nemesi kiváltságot és előjogokat megszüntetve, a jobbágyot is emberszámba vegyék, s jóvátegyenek egy kétezeréves igazságtalanságot s a császári absolutismus helyébe odaállítsák a népképviseleten alapuló kormányrendszert, stb. stb. ezek a kor kívánalmái által sürgetett reformok mind lelkes munkásra és hitvallóra találtak őbenne, egész fiatalon, többi lelkes társaival együtt, hol támogatva a közvéleménytől, hol annak ellenére is, belévette magát az események forgatagába s bár — mint Gyulai mondja — *inkább a gondolat embere, mint a tetté*, ir, szóokol, izgat, vitatkozik s aristokrata létére olyan demokratikus hajlamokat árul el, amelyek csak annál érdekesebbé teszik az ő közreműködését. Mint az „elnyomott néposztályok szószólója” nem olcsó népszerűségre vágyott; mert semmi sem állott tőle távolabb, mint az emberi hiuság legyezgetése s jól tudta, hogy a népszerűség amily hamar jő, ép oly hamar változik. A Hozsánna után a Feszítsd meg következik. — Mint a vallásszabadság védelmezőjének, sokat köszönhet kicsiny egyházam, az unitárius egyház amelynek törvényesítése a magyarországi részeken is az *erdélyi unió* folytán, épen az ő minisztersége alatt ment végbe Pozsonyban az 1848 XX t-c. alapján. És hogy itt mit érek, azt aki engemet csak egyszer is futólag látott, bizonyára tudni fogja; mert én is úgy vagyok vele, mint Eötvös a Körösi Csoma Sándor fölött tartott örökszép emlékbeszédében: „szíveinkben Erdély s Magyarország között nincsen határvonal”.

Az igazság keresésében fáradhatatlan, az eszmék kultuszában megalkuvást nem tűrő lélek, finomult izléssel párosulva, — önértetéből juttat sem engedve, szívében jóság és szeretet egybeforrva: ilyen volt Eötvös az eszményiség

szolgálatában. Ő a modern magyar társadalomnak eszményi kifejezője, aki a kor kérdéseit magasabb szempontból fogta fel. (Gyulai) Ezért, bár sokszor ébren álmodik, még sem téved az utópiák utvesztőjébe, hanem nyíl egyenesen halad előre kitűzött célja felé s ha olykor lassabb tempóban kell is haladnia, hogy a többiek utolérjék, ez nem megállást jelent az ő törekvéseiben, csak pihenőt, amely alatt újabb erőt gyűjt a végleges diadalra. Olyan találóan mondja, mint egy a saját sorsára gondolva: Minden babér elhervad s minden emlék romba dől, de kinek neve egy eszmével él, afölött az időnek nincsen hatalma. Ebben áll az ő halhatatlansága.

Mint költő is, magáévá tette korának uralkodó vezéreszméit s ennek lelkestülten ad kifejezést a következő szép kis versben:

„Miként az Acol-hárta viharokban
Feljajdul a magas tetők felett:
Ugy zeng a dalnok bus dalt bus napokban,
Ki várna tőle nyájas éneket?

Ilyen legyen dalom, egy vi lám fénye,
Egy könny, kimondva ezrek kinjait:
Kit nem hevit korának érzeménye,
Szakítsa ketté lantja hurjait“. (1846.)

Küzdése és vívódása, reménykedése és önmegtagadása mind a köznek hozott áldozat az eszményiség oltárán. De ő ezt szívesen teszi, mert jól tudja és érezi, hogy „az emberi szí soha közelebb nem áll Istenhez, mint amikor áldozik.“

Eötvös iskolája tehát eszményiségre tanít. És aki még mindig hozzájár iskolába, az a mai életsors kedvetlen viszonyai mellett is boldognak mondhatja magát; mert tanulhat tőle az eszményiség mellett hazafiságot is: szeretni ezt a szülőtte földet jó és balsorsban egyaránt, nevéni annak népét apostoli buzgósággal s előmozdítani a közjólétet, a régi dicsőség halovány fénye mellett megalapozni a biztos jövőt a nemzet számára, kiküzdeni az őt megillető helyet a népek és nemzetek nagy családjában. Mind oly dolgok, amelyek a szó nemesebb értelmében vett hazafiságtól elváhatatlanok; mert a hazáért nemcsak lelkesedni, hanem cselekedni is kell. A lelkesedés — szalma láng, mely hirtelen ellobban; a hazafias munka és örödelés oltári eleven szén, mely ékesszólvá teszi a próféta ajkát s megtisztítja őt magát és a népet is, melynek vezetésére elhivatott minden bűneitől. Az Eötvös hazafisága ilyen oltári eleven szén amely még ma is izzik s hevit mindnyájunkat, hogy mellette ne csak melegedni igyekezzünk, hanem annak emésztő lángját átültessük nemzedékről-nemzedékre a mi szerencsétlen magyar népünknek jobb sorsra érdemes lelkületébe.

Eötvös jól ismeri történelmünket, a nemzeti multnak dicsőséges és gyászos lapjait. A dicsőségtől nem lesz mámoros, a gyász és bukás nem csüggeszti el. A romok között balzsamot csepegtetett a nemzet sebeire s a jövőbe vetett hitet ápolja, (Gyulai), amire ő — úgy hisszük — gondviselésszerűen el volt jegyezve, hogy meg ne

szűnjék közöttünk a mennyei látások tudománya. Ezt is annak a lángoló hazafiságnak köszönhetjük, mely mint nehéz felhők között a tiszta napsugár egész történelmünkön átragyog s annak legsötétebb részeit fénykoszorúval fogja körül (Eötvös). A szabadságharc küzdelmeitől ugyan félrevonul, mert nem neki való annak puszkaporos levegője; de visszavonultságában is aggódo szeretettel csüng hazája sorsán s azt — aranypókhálót szöve — olyan művekkel ajándékozta meg, amelyek a magyar géniusznak a külföldön is tiszteletet parancsolnak. Elmélyed és gondosan behatól a nemzetiség fel-fel törekvő s mindeneket domináló kérdésének bonyolult szálaiba s azokat mindnyájunk okulására felfejteni igyekezik. A jövőbe látó lélekkel mutatja ki, hogy a nemzetiséget leginkább a közmíveltség biztosítja, az a bizonyos kulturfőlény, amelyet manapság uton-utfélen annyit emlegetnek, de amellyel sivár közéletünk mennyire kiáltó ellentétben áll, — keserűen be kell vallanunk. E jövőbelátó lélek sugallatára szerkesztette azt a nemzetiségi törvényt, amelynek betűszerinti betöltésével hazánk, mint poliglott állam talán az ott élő nemzetiségek által is óhajtott Svájci Szövetséges államalakulat formáját öltötte volna magára; de a világháború s az ezt követő kísérleti forradalmak bomlasztó hatása alatt sem jutott volna idáig, ahol most vagyunk. Éktelen romok között, — amelyeknek eltakarításához s a rombadólt épület újjáépítéséhez — ki tudja? mennyi időre s mily kitartó és önzetlen munkára van szükség... De ha mint magyar hazafiak, akik még özvegy látó-lában is szeretjük ezt a szétdarabolt sze t magyar háát, hitek óhajtunk lenni Eötvös iskolájához, akkor a romok fölött is új életet várunk s vele együtt gyermeteg bizalommal ismételjük: „Minden nap, melyen e hazában valami legyen az nagy vagy csekély, romjaiból föltámad, örömnap az egész nemzetre nézve“. Csakhogy ezt a föltámadást ne várja senki csodától, sem valamely „Deus ex machina“-féle váratlan és véletlen beavatkozástól. Még senki sem aratott ottan, ahol előbb ne vettek legyen. Még senki nem szedett gyümölcsöt olyan fáról, amelynek nem volt virág köntöse. Ha tehát aratni akarunk, előbb szántsuk fel a földet s vessünk beléje tisztabuzát, magyar buzát, amelynek az egész világon jó hiru van s amelynek acélos szeme a maga idejében mindig ott ringatózik az aranykalással ékes rónaságon. Csak arra vigyazzunk, nehogy megint szelet vessünk, mert akkor bizonyára viharr aratunk s akkor a történelem ítélőszéke még ezt az alaktalan vázat is irgalmatlanul elsöpri a földnek színéről, amely magyar hazánkból még megmaradt.

Aki ezt látja, főlemei inio szavát. Nemcsak e tisztes gyülekezethez beszél, hanem a nemzet nagyjaihoz és kunyhók népéhez egyaránt. De hogy szavainak nagyobb nyomatéka legyen, újból csak őt a Mestert idézem: „Századunk hősei nem tornákon, hanem műhelyekben, hol csatáink fegyverei készülnek, edzik meg kardjaikat a küzdelemhez s nemzetünk jövője attól függ, hogy korunk ezen igényeit belátva, ugyanazon eréllyel fogjon

azoknak teljesítéséhez, melyet történetünk minden fázisában tanusított. *Nekünk közös irányban haladnunk, nekünk dolgoznunk kell, homlokunk izzadságában oly munkát végezve, melyet elődeink talán szolgáinak tartottak.* . . . De nem folytatom tovább. Ebből is kiviláglik Eötvös igaz magyar hazafisága, mely mint tündöklő példa lebeg a jelen s jövő ivadék előtt. Ezt a példát kövesse a magyar iskola az ABC-től kezdve fel a tudósok tiszteletreméltó Tanácsáig.

„Szép csillag a honszeretet” — mondja Petőfi. Dicsőségesen ragyog Eötvös életében, Eötvös munkájában. Ennek a csillagnak dicsőségéből mit se von le az, hogy Eötvös buzgó magyarsága mellett az európai eszmék kultusának is hódolt; s hazája sorsán kívül melegen érdeklődött az egész emberiség iránt is. S bár érezte és ki is mondta, hogy „aki saját nemzete iránt teljesíté köteleségeit, az leróta tartozását az egész emberiség irányában” azért tovább küzdött, *mint férjéhez illik, a saját lobogója alatt, de az emberiség közös ügyeiért.* Az európai eszmékör neki életszükséglete. Innen meríti a tételt: „Családunkat inkább kell szeretnünk, mint magunkat; hazánkat inkább, mint családunkat; s az emberiséget inkább, mint hazánkat.” Ámde ezeket az eszméket ezek élén az „egyenlőség”-et „szabadság”-ot a XIX. század uralkodó eszméiben nem veszi át egyszerűen, mint valami kölcsönkért holmit, hanem lelkének izzó kohójában átvasztja s a magyar hazafiság formájába önti. A Paradicsomot akarja visszavarázsolni, tehát műveli *azt a darab földet, amely neki jutott s azt dolgoz kézzel, megfeszített munkával ketté alakítja át.* De nem titkolhatja el azt az ideális vágyat, azt a megszentelt reményt, hogy „bizonyosan eljön az idő, midőn a föld népei egy roppant egészé egyesülnek.” Ez lesz azután az igazi csillagos lobogó, mely most tudvalevőleg csak az amerikai Egyesült Államok jelvénye. Hiszen az az óhajta, hogy „*Európa államai egy nagy egésznek tekintve, békés uton, kongresszusok által végezzék el dolgukat s egyesült erővel álljanak ellene minden megtámadásnak*”, — máris részben megvalósult a Genfben székelő „Népek Ligájában” amely — szeretjük hinni — szintén az emberiség, a béke és haladás ügyét szolgálja. Az „Európai Egyesült Államok” eszméje nem is olyan utópia, mint ahogy gondoljuk; bár azt valamely közös hivatalos nyelv nélkül elképzelni nehezen tudom ebben a végtelen bábeli zürzavarban. Hogyha a közeli vagy távolabb jövőben megvalósul az, ami ma még ábránd, akkor abban az emberiség javát és üdvét célzó munkában megtetszik Eötvös érdeme is aki látnoki lelkével az egy akol és egy pásztor eszméjét is magaévá tette.

Nagy vonásokban, ilyen volt ő. És ilyen az ő iskolája. Aki az ő erdei iskolájába akar járni, ahol a gondolat szabadsága, az érzés melege és az akarat szentsége egymással nemes versenyre kelve szolgálják az emberi mivelődés egyetemes céljait, — az mondja el velem együtt az ő imád-

ságát: „Nekem, ó Mindenható! adj rögs ösvényt, de jó kilátással, mely *mindig fölfelé* vezet s melyen azon meggyőződéssel haladhatok, hogy eltévedni nem fogok”.

Ez legyen a mi mindennapi imádságunk? Ez legyen a mi mindennapi kenyerünk.

Józan Miklós.

Egyházfentartási Alap.

Az egyházközség nevében hálás köszönettel ismerem el a mi Alapunkra az újévben — lapunk zártáig — beküldött adományokat. Örömmel alapítom meg, hogy a családokhoz intézett felhívás nem volt pusztában kiáltó szó. A kegyelet is megnyilatkozott. S várja, hogy nyomába lépjenek azok is, akiknek az isteni Gondviselés örömet juttat osztályrészüll.

Dr. Dalmady Zoltán 100 ezer, Idegen valutából 60 ezer, Pausperl Károlyné, Förster Lajosné (II.), dr. Jakab Zoltán (Szigetvár), Szivós Ottó 50—50 ezer, Ranzenhofer Hugó gyűjtése 43 ezer, Wiener Margit (Pozsony) 36 ezer, dr. Koncz János (Csepel), dr. Kozma György (Zalaegerszeg), dr. Bognár Dénes 30—30 ezer, Lőrincz Dénes 25 ezer, Rédiger Béla (Győr), Zivni Antalné (Erdőtelek) 15—15 ezer, Orbók Mór 13 ezer, id. Császár János (Polgárdi) emlékére 12 ezer, Tóth János, Somlyay Árpád (Bátongyörök, II.), Rédiger Károly, Bognár Géza, Somlyay Kálmán (Nádudvar), Szöke György (Pestszentlőrinc), Benczédi Mózesné (Kispest), Jobb Mózes, dr. Kovács Ákos, Polgár Lipót, Kerékgyártó Jenő (Debreczen), Jakab József (II.), Fodor Béla 10—10 ezer, Patakfalvi Lajosné (Kispest), Gálfalvi Lajos 8—8 ezer, Becsky Lajos (Versecz) emlékére, Polgár Margit, Polgár Imre, Polgár László 6—6 ezer, Ráduly János (Ujpest), id. Bardócz Zsigmond (Kecskemét), Kiss Julánna (Kiskundorozsma), Miklósi Ferenc, Csiki Pál 5—5 ezer, ifj. Bardócz Zsigmond 3 ezer, Takács Ferenc (Celldömölk, II.) 1 ezer korona.

I.—IV. közlemény összege = 6,490.680 K
V. „ „ = 808 000 „

Együtt: 7,298.680 K.

KÜLFÖLDI ROVAT.

Hitviták Amerikában.

Csaknem két év óta tüzes hitviták foglalkoztatják egész Amerika közvéleményét. A kérdés már annyira kiélesedett, hogy az az ugynevezett orthodox protestáns egyházak kebelében (Protestáns Püspöki Egyház, Presbyteriánus, Református, Baptista és Methodista egyházak) kebelében nyílt szakadásra vezetett. A vita azok körül a hittételek körül forog, melyeken a nevezett egyházak hosszú századokkal ezelőtt fölépültek, de amelyeket a tudományos fejlődés alapjukban már is megingatott. Számos igehirdető, nem tartja lelkiismeretével összeegyeztethetőnek azt, hogy olyan hittételeket hirdessen és tanítson, melyeket az élet és a tudomány már régen megcáfolt s melyek így lelkiismerettel is ellenkeznek. Ugyanaz a törekvés érvé-

nyesül ma az ő pártjukon, mely annakidején az unitarizmust szülte: az ész joga és a tudomány vívmányai a vallásos kérdésekben is föltétlen érvényesítendők, mert a modern ember olyan vallás után vágyik, mely eszét és szívét egyaránt kielégíti és megnyugtatja. A vallásos hit, csak akkor lesz erős mint a kőszikla, ingathatatlan az élet küzdelmei között, ha az a józan ész szavával nem ellenkezik, hanem abban egyenesen alátámasztást nyer.

A vita nagy vonásaiban a III., IV. és a XVI. századok hitvitáihoz hasonló formában folyik egyházi és napilapokban és élőszóban egyaránt. Az elmúlt év novemberében a Protestáns Egyházak püspökei Dallos-ban (Texasállam) püspöki konferenciát tartottak, azon kimondották, hogy aki az Orthodox Protestáns Egyház kebelében óhajt maradni, lelkész vagy világi ember egyaránt, szó szerinti értelemben köteles elfogadni az Apostoli hitvallást és a Niceai hitvallást. Egyben kiközösítették Lawrence Vilmost Massachusetts állam püspökét, ki a haladó irányzat élére állott. A régi hittételek védelmezői *fundamentalismus*, a haladó irányzat hívei pedig *liberalismus* név alatt vivják heves vallási küzdelmeiket. A két álláspont közötti különbséget röviden a következőkben foglalhatjuk össze.

1. A *fundamentalisták* azt tanítják, hogy a bibliának minden szava csálhatatlan, mert az az utolsó betűjéig magától az Istentől származik. Isten mintegy tollbamondotta azt a biblia íróinak, éppen azért annak minden tanítását szigorúan szó szerinti értelemben kell venni. A *liberalisták* ezzel szemben azt tanítják, — hogy amiképen minden nagy író és költő Istentől veszi az inspirációt a biblia egykori írói is isteni sugallatra írják szent könyveiket. Éppen ezért írásaik Isten szavát tartalmazzák, de mivel maguk az írók is könnyen tévedhető emberek voltak, az ő írásaikat is kritika alá kell vonni és nem szó szerinti értelemben, hanem szellemileg kell magyarázni. A világ teremtéséről, az özvövizről, a vöröstengeren való átkelésről, vagy Jézusnak a tenger hullámain való sétálásáról szóló leírást úgy kell venni, mintegy szép költői legendát, melyekhez hasonló majdnem minden nép életében található. S amiképen egy költeményben nem természettudományi igazságot keresünk, hanem egy-egy nagy eszme költői kifejezését élvezzük, úgy a bibliában is nem fizikai vagy számtani, hanem erkölcsi és vallási igazságokat keresünk.

2. A *fundamentalisták* azt tanítják, hogy Jézus az Istennek egyszülött fia. A *liberalisták* ezzel szemben azt hirdetik, hogy mi emberek mindnyájan a teremtő Isten fiai és leányai vagyunk, mint Jézus. A különbség közte és közöttünk a tökéletesség fokában van csupán. Jézus vallási és erkölcsi tökéletességénél fogva közöttünk Isten legigazabb gyermeke.

3. A *fundamentalisták* hitvallása az, hogy Jézus egészen különös természetfölötti módon jött a világra. Szentlélektől fogantatott és szüztől született. — A *liberalisták* azt tartják, hogy mint

minden ember, ő is Józseftől és Máriától, mint természetes szülőktől, természetes módon származott.

4. A *fundamentalisták* szerint Jézus kereszthalálának nagy jelentősége abban van, hogy ő halálával kiengesztelte a büntető Istennek velünk szemben való nagy haragját s így eltörölte ősi bűneinket és megszabadított minket a megérdemelt büntetéstől. — A *liberalisták* azt tanítják, hogy bűneinket nekünk magunknak kell megbánni és jóvá tenni, mert azt senki más helyettünk jóvá nem teheti. Jézus kereszthalálának nagy értéke és fontossága ránk nézve abban van, hogy eáltal példát adott nekünk arra, hogy az igazságért eszményeinkért ha kell, meghalni is készek legyünk.

5. A *fundamentalisták* azt állítják, hogy az ember a maga testi és szellemi tulajdonságaival egy speciális teremtési aktus eredménye. Hosszu évezredekkel ezelőtt Ádám és Éva személyében úgy teremtette az Isten az első pár embert, mint ahogy az a Mózes első könyvében írva van. A *liberalisták* tanítása szerint az ember mai szellemi és testi tulajdonságaival hosszú évezredek fejlődés eredménye.

6. A *fundamentalisták* szerint az ember már születésénél fogva alaptermészetében rossz, bűnös s csak az Isten különös megváltó kegyelme mentketi meg az örök kárhozattól. A *liberalis* felfogás szerint az ember születése pillanatában se jónak se rossznak nem mondható, hanem van benne mint lehetőleg jóra és rosszra való hajlam egyaránt. Bűnössé rossz hajlamai követése által saját rossz cselekedetei útján válik s e bűntől Isten engedelmeivel bűnbánattal és megtéréssel meg is szabadíthatja magát.

7. A *fundamentalista* tanítás szerint a hit által a Jézus útján szerzett üdvösség részesévé válik az ember és pedig úgy, hogy aki Jézusban hisz, annak bűnét Jézus a kereszten kiomlott vérével örökre eltörli. — A *liberalis* felfogás szerint mindenkinek magának kell bűnét jóvá tennie megtéréssel és jócselekedetekkel. Az üdvösség útja: Jézus eszményi példájának követése, becsületes, erkölcsös élet.

Legelől kellett volna talán említenem a testi föltámadás és a Krisztus második eljövételéről szóló tant, mely a tulajdonképeni fundamentalismus központi gondolata. Az idő gyorsan közeleg és már csak egy pár év kérdése, mikor Krisztus az ég felhőin keresztül, mint a János jelenések könyveiben írva van, teljes hadi vértetben ismét visszatér a földre, hogy megítélje és elpusztítsa a bűnös emberiséget.

Boldog amerikaik — mondaná sok nyomorgó európai — milyen jól van dolguk, hogy ma ilyen dolgok fölött vitatkozhatnak. Nekünk unitáriusoknak azonban nem közönbös ez a nagyarányú vallásos mozgalom. Jól esik szemlélni, hogy az orthodox protestáns egyházakban is kezd kigyulni az a szellemi világosság, melyet Dávid Ferenc még a XVI. sz.-ban föllobbantott Erdély bércei között.

HIREK

Az adókövető bizottság január folyamán megállapította a folyó évi adót, a következő kimutatás szerint:

aki 1923-ban fizetett	400 K-t, idén fizet havn.	1000 K-t, ar. ért.	12 f
"	500	1250	15
"	600	1500	18
"	700	1750	21
"	800	2000	24
"	1000	2500	30
"	1200	3000	36
"	1400	3500	42
"	1500	3750	45
"	1600	4000	48
"	2000	5000	60
"	2400	6000	72
"	2800	7000	84
"	3000	7500	90
"	4000	10 000	120
"	5000	12 500	150
"	6000	15 000	180
"	7000	17 500	210
"	8000	20 000	240
"	10 000	25 000	300 f

Az adót nem havonta kell befizetni, sőt egyszerűsíti a kezelést is az, ha valaki negyed vagy fél évre fizeti vagy küldi be egyszerre. Akik postán küldenek pénzt a lelkész hivatal részére, azok jelezzék pontosan, hogy milyen célra küldik azt, azért, hogy a könyvelés ne szenvedjen kétséget.

Gyulán hűveinknek Istentiszteletet tartott és urvacsorát osztott január 20-án dr. Csiki Gábor. Az Istentisztelet céljára ottani református testvéreink igen szívesen adták át templomukat, sőt lelkészük a presbiterium élén üdvözölte Csiki lelkészt és a gyulai unitáriusokat. Jól esik ezt hallanunk és tudnunk, mert ez a jézusi szeretet megnyilatkozása az emberek között.

Magyar unitárius gyülekezet Amerikában.

A „Register“-ből olvassuk, hogy az Egyesült Államokban (Ohio) Akron és Alliance városokban kivándorolt székely unitárius testvéreink gyülekezetbe tömörültek. Papjuk: Bodoczky Sándor, volt széplaki unitárius lelkész, akit elszakadt unitárius véreink szeretete vitt ki Amerikába. Az ottani unitárius lelkészek szövetsége már is befogadta kötelékébe a magyar misszionáriust. Az Amerikai Unitárius Társulat pedig jelentős anyagi segítségben részesíti a két missziói állomást addig is, amíg a saját emberségükből meg tudnak élni.

„Confirmação“-ra való előkészítés március első vasárnapján (márc. 2-án) délután 3 órakor kezdődik a lelkészi irodán.

Kebli-Tanács március 2-án (vasárnap) délután 5 órakor a lelkészi irodán. Ezt megelőzőleg február 28-án (csütörtök) a Gazdasági, február 29-én (péntek) a Hitéleti és március 1-én (szombat) a Nevelésügyi Bizottság tartást mindennap délután 5 órakor.

A **rajnai inségesek** segélykiáltása nem maradt visszhang nélkül a magyar unitáriusok körében. Talán épen a magyar hontalanság fájdalma nyitotta meg a magyar szíveket s tette bőkezűvé a nemes adakozókat. Szerkesztőségünkhez eddig a következő adományok érkeztek be:

Unit. Értesítő 100.000, Szivós Ottó 35 000, Létay Gábor 8.000, Imreh József, dr. Kiss Árpád, Somlyay Kálmán 5000—5000, Pek Emil Ágost 2500, Székely Józsefné 2000 kor. Összesen: 162.500 korona. Köszönjük a fázók és éhezők nevében!

id. Császár János

Polgárdi-i egyházközségünket súlyos veszteség érte. Id. Császár János az egyházközség alapító gondnoka — akinek háza udvarán tartották az első unitárius Istentiszteletet — január 15-én, 83 éves korában meghalt. Ifj. Császár János és Császár József édesatyjukat vesztették el benne. Részvétellel osztozunk a gyászoló családok bánatában.

Az **orosházai** templom javára ujabban a következő adományokat kaptuk:

Sári József Fűzesgyarmat	— — — —	19.000 K
Pusztay Lajos Bpest	— — — —	10.000 „
Orbók Aladár	„ — — — —	10.000 „
Ósváth Albert	„ — — — —	6.000 „
Gálfalvi Lajos	„ — — — —	5.000 „
Imreh József	„ — — — —	5.000 „
Borbély Márton	„ — — — —	2.000 „

összesen: 57.000 K.

Múlt számunkban nyugtázott összeg: 20.000 K

Együtt: 77.000 K.

Az 1933. évi F. tanács jegykönyve megjelent. Kapható Kolozsvárt. Ára 35 lei.

Az **unitárius ifjuság táncestélye**. Jól sikerült műsoros táncestélyt rendezett a D. F. Ifj. Egyesület f. hó 3-án a Vasuti és Hajózási Klub pazar termében. A műsoron előkelő, jónévtű művészek szerepeltek. Kolbay Ildikó a Városi Színház tagja — aki már a kolozsvári Magyar Színházban is nagy nevet szerzett magának — gyönyörködtette operaiájával a hallgatóságot. Kerényi Mária énekművésznő Molnár Jenő Antal által zenésített dalokat adott elő. Tompa Márta szavalóművésznő az újabb irodalom képviselőinek verseiből szavalt nagy lelkesedéssel és ügyes hangtechnikával. Némethy Ferenc hegedűművész muzsikája valósággal elragadta a közönséget. Percekig tapsolt a hallgatóság s kívánta ismét hallani a művész játékát. Molnár Jenő Antal zongoraművész szép játékával művészi értéket adott. A művészi csokor viragai mellé — amint mondotta ő maga — zöld levelekből koszorút font dr. Hosszú Zoltán (Dani bá) „konfordáns“ (conférencier) az ő kifogyhatatlan eredeti székely humorával. Egy órára feledésbe ment minden baj, minden szomorúság s jóízű kacagás töltötte be az egész termet. A műsor után a tánc reggelig tartott s még záróórakor sem akart oszolni a jókedvű ifjuság. A táncestély anyagi sikerét a védnökök és felülfizetők áldozatkészsége biztosította. Erről részletes elszámolást csak a jövő számban tudunk közölni, mivel a védnökök anyagi hozzájárulása még mindig tart. A műsoros táncestély sikeres rendezéséért a dicséret Szabó István ifj. elnököt és lelkes rendezőgárdáját illeti.

Ifjúsági Teadélután. Az Unit. Nőszövetség és az ifjúság kezdeményezésére, az Unit. Nőszövetség f. hó 17-én, vasárnap délután 5 órakor teadélutánt rendez az unit. ifjúság részére. A teadélután a Vízcepp-társaság termében, Ferenc-körút 29. alatt lesz. Meghívók menni fognak.

Dr. Giesswein Sándor emlékére a „Magyar Békeegyesület” febr. 17-én (vasárnap) délelőtt 11 órakor a Magyar Kereskedelmi Csarnok dísztermében (V. Szabadság-tér 12. I. em.) emlékünnepelet rendez, amelyen az emlékbeszédet dr. Ba thazár Dezső ref. püspök tartja. Elnöki megnyitót mond Jó an Miklós püspöki helynök, rendezőbizottsági elnök. Vendégeket szívesen látnak.

A „Protestáns Szemle” — amint örömmel értesülünk — 3 évi szünetelés után újra megindult, dr. Ravasz László szerkesztésében. Előfizetési ára: negyedévre 12.000 korona

Dr. Raffay Sándor ev. püspök Finnországban. A finnországi evangélikusok január 7—10 én tartották negyedik egyházi nagygyűlésüket Tammerforsban. Meghívták arra a magyar evangélikus egyházat is és Gummerus borgói püspök a hivatalos meghíváshoz csatolt levélben az irta, hogy dr. Raffay Sándor püspököt szeretnék ott látni és hallani. Dr. Raffay Sándor püspök báró Podmaniczky Pál kíséretében kiutazott Finnországba és néhány hetet ott töltött, hogy a finn és magyar evangélikusok között a testvéri kapcsolatot szorosabbá fűzze.

A múlt évi egyházi adózások hivatalos nyugtázását jövő számunkban folytatjuk.

Ha az unitárius sajtó ügyét sziveden viseled, küld be minél előbb az Unit. Értesítő előfizetési díját

Felelős kiadó: BIRÓ LAJOS.

Támogassátok

dr. Gálffy Gábor személyes vezetése alatt álló „Cyklop Cipőüzemet” VII. Telep-utca 9 sz. városi képviselő VI. Lázár-utca 13. II/27, ahol jutányos áron mérték után készülnek az elegáns, tartós férfi és női

„cipőkülönlegességek”.

Feltétlen garanciát nyújt Chic és izlés tekintetében a murkavezetést ellátó intellektuellek, jogi, technikai és pedagógiai végzettsége.

A Népies Irodalmi Társaság

erdélyi vonatkozású néprajzi, irodalmi és történelmi kiadványai megrendelhetők:

Budapest, VI., Vilmos császár-ut 55 sz.

STERN JÓZSEF R. T.

Budapest, Kálvin-tér 1.

Alapítva 1859. évben.

Szövetek, mosóárak, selvmek, bélés és vaszonárak, női-, férfi-, és gyermek-fehérmű, kész felöltők és blouzek legjutányosabb bevásárlási forrás

Kádakat

Puttonyokat

Boredényeket

Mezőgazdasági szerszámokat

Tragacsokat

Kocsirészeket

készítünk

Budapest V., Bona utca 21. Telefon: 5-34

TELEFON SZÁM: 180-53.

KARTAL TESTVÉREK

Sürgőny című KARTALOK Budapest

műszaki kereskedők

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCA 18 SZÁM.

Műszaki anyagok és cikkek, olajok kenőanyagok, minden mezőgazdasági és egyéb iparág számára legjutányosabban kaphatók.

BERDE LAJOS

cipészüzlete

Budapest. II. Batthyány-utca 48. szám.

Férfi- és női cipőt mérték után készítenek.

Javítást is vállalok. Mérsékelt árak.

„STUDIUM”

KÖNYVESBOLT

Budapest IV., Múzeum Körút 21 szám.

Telefon: Nagyrészt erdélyiekből alakult új vállalat 186-87. 186-87.

Szakkönyvek, szépirodalmi, egyházi és egyetemi tankönyvek raktára. Beszerez és szállít minden kapható külföldi és belföldi könyvet és folyóiratot. Vidéki megrendeléseket gyorsan és gondosan elintézik.

Szolga Miklós

ÉRTÉKPAPIRKERESKEDŐ

V, Bálvány-utca 21. I. 14.

Hirokonoknak értékpapír vételeit és eladásait a legkedvezőbb feltételek mellett bonyolítja le.

Telefon: 199-71.

Hivatalos órák: d. e. 9-1-ig, d. u. 5-7-ig.

székelyi arany